

gamble dagar ibland flere efter slagen bortskiutne voro *), och är hoos honom at askåda.

27. Hokeröret har fåt namn af Retir Höök dhen 28 Kung Ringz Kiempe, som säges grufvelig fechtat på detta Bravallaslag, så at han nedhuggit falk och hestar som bonden plägar meja Sädh; och har för honom hvarken hielm eller brynia kunnat frija sig; för hvilken manliga gierning Kung Ring honom til evig ära har låtit detta stoorä Röör för et monument upkasta och hoopsambla.

28. Biörn af Sogen, som var dhen 51 Kung Ringz Kiempe, fälte för hand 5 st. danske Kiempar på et stelle, och effter slaget lät han sielf ihopsambla öfver dhem dhesse 5 steenrör, som på afritningen synes, och lät dhem sig til åminnelse Biörnrören nämna, som dhe och heeta i denna stund.

29. Huru gräselig dhen stora Starkotter, som Kung Ringz högre flygel anförde, har kring sig regerat, kan hvar man på afritningen see, och huru många Antiquiteter på det rum finnas, dher han så mången man ur vägen rögt, hvilka ätteplatzar Starkotters backar kallas; men somblige bönder, som intet veta hvad Starkotter är, eller har varit, kalla desse backar Storåkers backar, och fara vilse om namnet (!).

30. Bibacken har bekommit sitt namn af dhen 52 Kung Haraldz Kiempe Biari, som der ligger begravven.

31. Uti Dagrälund ligger Dagfare Kung Ringz Svåger i Östergötland begravven, hvilken med sin broder Nattfare begge fölle i detta slag och Boses saga besannar.

32. Vidh Torehall har dhen 20 Kung Ringz Kiempe stupat och ligger denna hall vid östra Osbye straxt vidh Heligå.

33. Der Konungen slog sit läger om natten då han från Bravalla heed hade upbrutit, der Konungens märke blef ståendes på en backa, kallas Merkeslanda bye och backa, och dher dhe qväste dödde om natten, blefve öfver dem högar upkastade, som än i dag der äro til syna.

Mycket mera efftertenkeligt hafver man om detta stora slaget at referera, men man måste at undvika vidlyftighet nu gifva sig til flere Bravalla och dee många Smålands resterande Antiquiteter; och är at merka dhet dhetta slaget är dhet sidsta, som är hållit på Bravalla hedh. Och har aldrig någon fiende effter den dagen tort på samma Slacktbann at mööta, effter all ting ville för dem här olyckas **); och är detta feltslag hållit effter Christi födelse A:o 494."

Författaren har egnat ännu ett kapitel af sin bok, nemligen det 20:de, åt detta ämne. Vi anse oss böra meddela åtminstone hufvudinhållet af detsamma. Det har till öfverskrift: "*Hvar Bravalla hedh är belägen,*" och begynner sålunda:

"Een ganska vidlyftig book skulle icke tilräcka att allena beskrifva alla Bravalla Antiquiteter och handlingar, helst som för des stora Namn och ära skull, så många sökia vrängeligen henne hijt och dijt föra; viliandes den eene

*) Otydligt ställe. Jemfördt med s. st. i K. Bibl:s ex.

***) Efter K. Bibl:s ex. Stället är i v. Engst:ska ex. otydligt.

hafva henne i Vestergjötlandh, den andre i Östergjötland, den tridie i Småland, dherest hon och rätteligen ligger belägen.”

Sedan författaren till styrko härför anført yttranden af Johannes Magnus (Lib. 8), Saxo Grammaticus (pag. 145. upplagan nämnes icke), Albertus Crantius (p. 245), Verelii Addend. in Herv. Hist. och Paulini Hist. Arct. (Lib. II. Cap. 31), forifar han:

1. ”Kan altså, utom de förrige, intet herligare skiähl vara ath vijsa dhett Bravalla hed ligger i Småland, Varend och Skatele etc. soch:n, än dhen gamla Svenska Rimkiönikan intygat.

Jag hafver hembnat min faders dödh
 Af danom och gjort dhem stora nödh,
 Jag drap och Harald Hildetan,
 Kung Ebbe af Frisen med 30 Kungar och flere män,
 I Brävallahed i Varend i Skatelef, m. m.

2. Synes här otaliga Antiquiteter effter store feltslag,
3. Fins här på hean een stor Steen, som Bravalla steen kallas.
4. Kallar hvart mans barn, som här boor, denna tractt Brävallahedh, och veeta detta slag at beretta och omtala.
5. Vijses här uttryckeligen Kung Harald Hildetans monument, som effter honom är giord (gjordt), dher han blef slagen och brenndh.
6. Dito Vegborgs och Visnas graf.
7. Dito fast många ätteplatzer effter dhe Kiempar som voro med på Bravalla slag, hvars namn i historierna igenkännas.
8. Uti alla Cronebergz Läns Landt-taflor fins och Brävallahedh på detta rum vara annoterat.

Af detta är ögonskienligen at see, at på ingen annan ort är Brävallahed belägen, än på denna; hafvandes hon af första begynnelsen hetat Dunshedh, samt sedan Bravalla.”

Svenska Folkvisor.

(Fortsättning.)

17.

(Ur Verelianska Samlingen i Upsala Universitets Bibliothek. Uppteckningen, som i nämnde Samling har till öfverskrift *Herr Sibols Visa*, är till versindelningen ganska oredig, men, såsom det synes, fullständig. Hvarje vers torde böra innehålla, utom omqvädet, fyra rader).

Herr Sibohl har slagit sin syster igehl,
 Och ramat sin moders besta.
 Så lustelig renner gramen under Sibohl dhen unge.
 Herr Sibohl han går för sin moder at stå,
 Till henne han säjer swa:
 Så lustelig m. m.
 "Antingen ville J gifva mig häst,
 "Eller jag skal gångandes hädan."
 "Ästr icke du min yngsta son,
 "Och du ska' gångandes hädan."
 "Trettio fålar stå här på stahl
 "Bland dhem står Gramen unge."
 De leda gramen utaf stal,
 Af rödaste gull är hans grima.
 Hans ögon briuna som Siälar i sjöar,
 Och elden far ur hans munne.
 De diurade åth dhen Gramen hest,
 Dhe jura åt honom med kaffla.
 Ingen håfman på långa tid
 Viste annat än Grammen sprang ut hans nafla.
 Sibol kasta' sig på Gramens baak,
 Han gaf honom spåren at kienna.
 Dhet vil jag eder för sanning seja:
 Herr Sibol ha' kara sinne.
 Sibohl han drar sig til fremmande land,
 Att sig der sil mandom befästa.
 Sibol han rider i Konungens gårdh,
 Han ledde sin häst öfver tilja.
 Så går han sig åt Stenstugan in,
 Ty dher var sielf Konungen inne.

Herr Sibol han sig inom dörana te',
 Och han igen dörana lyckte;
 Men alla kongstienara dhe nappa' hatten i handen.
 "Hörer i konung, lyster ehr at stää dreng,
 "Som tienar ehr mechta lenge?"
 "Hvad mån dhet vara för een dreng,
 "Som vill tjena mig mechta lenge?"
 "Min fader var en konung, som du;
 "Han var slet ingen bonde."
 "Hemma så stå åttio fålar på stall,
 "Bland dhem står Grammen dhen unge."
 Så tiente han der i åtta år
 För Konungens yngsta doter.
 "Hörer du Herr Sibol, hvad jag säger dig,
 "Hvad jag vill före dig seja:"
 "Efter min död så gifver jag dig
 "Hela mit Konunga Rike."
 Så lustelig renner Gramen under Sibol den unge.

18.

(Ur P. Rudbecks "Småländske Antiqviteter" (v. Engestr. exempl.), sid. 122. — "Uti Kungh Inges tidh," yttrar Rudbeck, "har i Småland varit een ganska god tidh, hvilka goda och ymbniga år i Odens tidh begynte, och hijt in till räckte, så at gemene man haft alt dhet timmeliga goda dhe sig någonsin önska ville, ja Småland sägs då varit så rijkt, att dhe haft gulrugar i sina skiäror, som dhe sädh med skoro, och höllo för största skam, at gå ur Småland och arbeta åt andra, som effterföljande gamla vija oss nogsampt och tydeligen förkun- nar." — Visan hör väl icke till de så kallade "historiska," i hvilka konungar, drottningar eller hertigar m. m. uppträda, men hon äger en märkvärdighet, som alla dessa sakna: hon antyder fordna förhållanden mellan Städens och Lands- bygdens invånare, eller mellan inbyggare i serskildta Landskap, och har gan- ska få motstycken inom landet).

1.

Niels Wånge han tala' till hustrun sin:
 "Och nu är rågen mogen,
 "Hvar sku vij få oss een tienstepiga fijn,
 "Som oss vore vehl trogen?"
 Jag får vehl någon i Småland, uppå min åker at skiära.

2

Niels Wånge som sala' sin gångare grå,
 Ty märren hon var bruunbrokug;

Och så reeser han den vägen fram,
 Ty stigen var honom för krokug,
 Jag får väl någon m. m.

3.

Niels Wånge han rider i Staden in,
 Han stanna' ej för än på tårget;
 Dher möter honom een tienstepiga fijn,
 Hon sålde honom bröd utur korgen.

4.

"Hörer du piga i särken vijt, *)
 "Vill du låta dig nöja,
 "Öhl och mat så gifver jag dig
 "Och lönen effter ditt eget **) nöje."

5.

"Skall iag fölia dig up åt land,
 "Och i din tienst at vara,
 "Så skal du gifva mig lönen den,
 "Som ingen bonde plä' giöra,
 "Så går iag med dig från Småland uppå din åker at skiera."

6.

"Du skal gifva mig Skelen ***) ny,
 "Med femton röda gullringar,
 "Så går iag med dig på åkeren din,
 "När drengarna gånga till Tinge.
 "Så går jag m. m.

7.

"Du skal gifva mig kiortelen rödh,
 "Med femton röda gullsnören,
 "Klädet skal du hempta i Amsterdam,
 "Och Skreddaren i Söra Möre." *)

8.

"Du skal ge mig een gödder stuut,
 "Och han tkal vara brunbrokug;
 "Dhet eena hornet skal vara rett,
 "Och dhet andra skall vara krokut."

*) Uttrycket har afseende på klädedräkten (det bara arm-linnet) i Sverikes sydliga m. fl. landskap.

**) I hufvudskr. står: *din egen*.

***) Skele = skära, sädes- eller hö-skära.

9.

"Du skal ge mig en gödder galt,
 "Hvar den fredag iag fastar,
 "Och du skal gee migh tre spann råg,
 "Hvar den lördag du kastar."

10.

Niels Wånge han kasta sin hest omkring,
 Han torde icke titta tilbakars,
 "Och skam få dhen som dig leja vill,
 "Eij heller vill iag dig mata,
 "Jag får nu ingen i Småland uppå min åker at skiära."

19.

(Upptecknad i Landeryd Socken af Östergöthland. Se Hskr. till Sv. Forn. d. III.)

Dalabonde låter bygga sig ett skepp,
 Och Konungen i Danmark det förtröt,
 J kännen väl Dalabo Jonsson.

Och Konungen ropar öfver hela sin gård:
 "Hören J min' hofmän, J kläden er i jern och stål."
 J kännen väl m. m.

"Hören J mina hofmän, J kläden er icke falskt,
 "För Dalaboen blir er vågehals."

Och Dalabon såg sig genom fönstret ut;
 Han såg intet himmelen för kulor och för spjut.

Och Dalabons fästemö hon var intet falsk,
 Hon spände gullharnesk på Dalabons hals.

Och Dalabons fästemö hon var intet sen,
 Hon spände gullharnesk på Dalabons ben.

Och somliga han med händerna slog,
 Och somliga för hans fötter dog.

Och det var femti Konungens hofmän,
 Som låg i ring ikring hans gård.

*) Södra Möre, ett härad i södra delen af Calmar Län.

Och Dalabo han går sig på konungens gård
Och höger var hans hatt och krusadt var hans hår.

"Och hör du Dalabo, hvad jag säga må:
"Hvar är mina hofmän jag skicka dig i går?"

"Hvar är dina svenner du skickte mig i går;
"De ligga i ring kring min gård."

Och Dalaboen torkar sitt blodiga svärd
"Och vet du intet min Konung, detta var du värd."

"Och kära du Dalabo, du stilla ditt svärd,
"Min dotter vill jag ge dig, och henne är du värd."

"Jag hafver en fästemo så söder under ö
"Men aldrig blir din dotter så fager en mö."

"Jag hafver en fästemo så goder under lind,
"Men aldrig blir din dotter så fager och så fin."
J kätten väl Dalabo Jonsson.

20.

(Westmanland. Upptecknad i Tärna socken.)

Det voro två vänner, två ädela barn,
De buro så hjertelig hog till hvarann;
För ingen skull' få veta och ingen skull' få se,
Att de voro vänner båda.

Det var om en afton, så sent om en qväll,
Me'n fader och moder de sufvo i säng,
Då gångar sköna jungfrun med ungersven
Långt bort åt den mörka skogen.

Och när som de kommo till skogen fram,
Der låg det för dem en villande stig.
"Gud nåde oss båda för villostig vi fått!
"För alldrig så komma vi hädan."

De gingo i dagar, de gingo i tre,
De kunde hvarken sol eller måne se,
Det led sig bort åt den fjerde dags qväll,
Men vägen tog ingen ända.

Det var ungersvennen tog jungfrun i sin famn,
"Den vägen han gångar till Engeland;

"Kärvännen lilla min, kärvännen lilla min!
"Du hafver din tro mig lofvat."

"Och går denna vägen till Engeland,
"Så kommer jag alldrig med lifvet fram.
"Gu' nå' mig, som hafver från far och moder rymt;
"De sörja mig döder altredan."

"Och sörja din fader och moder dig död,
"Du skall väl ändå icke lida någon nöd;
"Etthundrade svenner ska passa på dig
"I femti förgyllande salar."

Det var unga jungfrun hon segnade ner
Och lilla rosenmunnen den talte ej mer;
Det voro Guds englar som stodo alt när
Och henne i himmelen buro.

21.

(Östergöthlands Bergslag. Uppteckningen är gjord i Risinge socken.)

Och Malin lilla hon gångar
Alt för kär moder sin :,
En silkesväf bar Malin
Uppå sin lilla arm;
Allt medan kärlekslågan den brinner.

"Hvad hafver Madelin sömmat
"På silkesväfven min? :,
"Jag hafver sömmat rosor,
"Och jag har sömmat trän;
Att medan m. m.

"Hvad är det för en ungersven,
"Som tager en jungfru i hand?" :,
"Det är den lilla vännen,
"Ger Malin fästningsband."

Det var den vreda fruen
Hon sliter den väfven i tu:,
"Så skall jag slita bandet,
"Som syskonbarn ha' fäst;
Allt medan kärlekslågan den brinner.

22.

(Norrland. Hemtad ur Handskrifterna till Svenska Fornsånger D. III. sid. 580. Visan är här intagen egentligen för melodien *) skull).

Och mins du hvad du låfte mig,
 Och mins du hvad du sade,
 Och när som vi voro under himmelen den blå?
 Du låfte, att du aldrig skulle svika;
 Och lika fullt så bju'r du till, att göra det ändå.

Och mins du hvad du låfte mig,
 Och mins du hvad du sade,
 Och när som du var uppå ditt adertonde år?
 Du låfte att du aldrig skulle svika,
 Och lika fullt så bju'r du till, att göra det ändå.

23.

(Gottland. Upptecknad af C. Säve och hemtad ur Hanskr. till Sv. Fornsånger, D. III. Visan hör till de yngre, men är märkvärdig, såsom diktad på Gottländska folkspråket. Upptecknaren benämner henne "den försmådde friaren.")

Tänker Dän att ja' förloradar jär,
 Fast ja' Däjn gunst aj har?
 Naj, Dän mast varä försäkrä derpa,
 Ja' har ä annänn i val!
 Så sannt sum 'jär finnes vatten u väjn,
 Så sannt hart Dän varä' aldräkärästen mäjn,
 Sum undar himmälenn finns.
 Männ nå jär ja' läjka lustu' u glad
 U singlar fal-lä-ral-lä-ral-lä-ra.

Ja' fär Di' nå, till Ditt beslät,
 Ja' vill Di' intä' ha;
 Um Dän o' varst kledar äj forgylländä skräud
 U mi' um vännskap ba':
 Naj ja' svor u säggdä väl da:
 Vännskapi jär nå så langt jär ifran,
 Att all dri' dänn kumbar 'jär majr!
 Männ nå jär ja' läjka lustu' u glad
 U singlar fal-lä-ral-lä-ral-lä-ra.

Anm. Rad. 1, 8, 15 och 17: *jär* = är; — rad. 4: *Ä* fem. = en; — rad. 5, 15 och 16: *'jär* = här; — rad. 12: *O'* = ock, också; — rad. 10: *Sär* =

*) Melodi — det ordet är icke svenskt. I Kalmare Län motsvaras det af ordet *lömning*, i Westergötland af *tuntuma*, i Westmanl. m. fl. Landskap af *trall* o. s. v.

säger; — rad. 14: *Säggdä* = sade; — rad. 3: *Mast*, rad. 6: *Hart* och rad. 12: *Varst*, 2 pers. sing. præ. indic. = må, har och var. — rad. 13: *Ba'* (eller kanske rättare *Badst*), 2 pers. sing. præ. indic. = bad; — rad. 8, 15 och 17: *Nû* = nu.

24.

(Skattungbyn af Orsa socken i Dalarna. — Visan, som tillförene är allmän-gjord, fast efter en nog bearbetad uppteckning, "har efter gammalt sjungits till en lek-dans i sakta tempo, afmålände just Dalkarlens trögrörlighet").

Kristallen den fina,
 Som solen månd' stjina,
 Som stiernora blankas i stjn;
 Jag uoit af en flicka
 Rätt ärlig och kärlig,
 Uti denna vår bi;
 Ak! um uoi kum
 Til älskogs blomma;
 Om du vore vännen min!
 Och aldrakärestan min!
 Fer reda, reda rosor, fergillande guldskrin.

25.

Jul-gilles-visa.

Hos innevånarne i Risinge Bergslag i Östergöthland äro anmärkte mångfal-diga egenheter i afseende å sinnelag, plägseder, klädedrägt m. m. — Man har i dessa egenheter — i synnerhet i dem, som äro rådande hos allmogen i Wånga soc-ken — sett en likhet med Dalallmogens, serdeles invånarnes i Mora socken, och deraf trott sig kunna sluta till en forntida bosättning härstädes af Dalfolk.

Plägsederna vid bröllop äro i Risinge Bergslag ganska egna, och det är visst, att man i dem finner drag, som vanligen ansetts uteslutande tillhöra Da-larna, jemte Westmanlands skogsbygd *). Det samma gäller om allmogens jul-nöjen. Dock äro vid sådana nöjen i Risinge Bergslag många sedvanor i svang, som åtminstone nu mera icke kännas i Dalarna. — Till dessa höra plägsederna vid det så kallade jul-gillet, eller juldansen. Många af dem lära likväl nu kom-mit ur bruk. Andra hafva fått en nyare anstrykning. — Enligt uppgift från orten äro de bruk vid julgillet, som ännu någon gång iakttagas, följande:

Fjorton dagar för jul samla sig byens unge män, besöka grannarna i by-laget, och erhålla, efter anmodan, af hvar bonde tre eller fyra kappar malt, hvaraf öl brygges. Flickorna tillskjuta hvetebröd och dylikt. — När dansqväl-len är inne och dansen skall begynna, inträda i den upplysta *dans-stugan*, uti hvilken by-lagets både äldre och yngre medlemmar äro församlade, fyra hvit-klädda

*) För ganska många till ämnet hörande efterrättelser står utg. i oförgätlig förbindelse till Th. Doctoren, Ledamoten af K. Nordiska Fornskrifts-Sällskapet i Köpenhamn m. m. Herr Mathias Stenhammar i Risige.

klädda unga flickor, prydda med *glitterkronor* på sina hufvuden, samt med annan granlåt. Två af dessa flickor medföra *välfägnaden*. De andra båda bära mellan sig den så kallade *jul-busken* — en späd granbuske, hvars från roten skiljda stam är stående i en med jord fylld låda, och i hvilken utsirade grenar äro fästade, medelst band af blänkande färgor, brinnande ljus. Busken nedsättes på golvet i midten af stugan. De fyra flickorna sluta sig i ring kring densamma och sjunga:

Vårt värde-folk till ära
 En brinnande buske bäres fram.
 Två jungfrur mände honom bära,
 Som hemma äro i vårt lag.
 Förutau rot, med quist och topp,
 Denna busken växer opp.
 Gud signe vårt värde-folk!
 Gud signe dem till själ och kropp!

Busken ställes derefter på ett bord och dansen begynnes *).

26.

Midsommar-visa.

Odensvi. Westmanland. — I norra delen af den rote, Kölsta-rotten kallad, uti hvilken Nogsta Kämpamur (se Runa, h. I, sid. 6) finnes uppförd, är en skogssjö, benämnd Lill-gryten (a. st. sid. 9), omgifven af en vidsträckt skog samt af här och der uppstigande bergklintar, som hålla det lilla vattnet i en nästan beständig skugga. Närmast kring sjön, serdeles på södra sidan om densamma, der vattnet uppslammat på stranden ett lager af fin hvit sand, utbreda sig likväl några jemnare täckter, be vuxna med myr-tallar och hvarjehanda buskväxter, såsom vide, ålvon- och trollbärs-buskar, skogshumle m. m., för att icke tala om blommorna.

Efter en urgammal plägsed samla sig, aftonen på åttonde dagen för Midsommardagen hvarje år, å en af dessa täckter, Byalagen inom Kölsta rote. Alla äro klädda i högtidsdräkter. Qvinnorna medhafva krukor af koppar, hvilka vid ankomsten ställas i rader på stranden. — Då folket är samladt, taga qvinnorna sina krukor, nedgå till vattenbrynet och begynna skura dem med den fina sanden. Derefter fylla de krukorna med torr sand, tvaga sig sjelfva och ställa de fyllda kärnen på deras förra rum. Nu sluta sig de församlade i en stor ring till dans, under följande sång:

Och träden de löfgas och marken är grön;
 Hvarendaste blomma hon ständar så skön.

***) Vi innehafva väl en uppteckning från orten af melodien till visan, men så otydlig, att den icke nu kan meddelas.

Lilla fågeln han sjunger med ljufvelig röst;
Han är fälle gläder allt uti sitt bröst.

Så prisom vi sommaren fager och fin;
Sjungom: ljufveli, ljufveli midsommartid!

Dansen efterföljes af lekar och hvarjehanda oskyldiga upptåg. Under hvilostunderna binda flickorna kransar, serdeles af de här ymnigt förekommande hvita Neck-blomstren (*Nymphæa alba*), dem gossarna beställsamt upphemtat ur vattnet, hvar och en för alldrakärestan sin. Kransarna hängas kring halsen och blifva vanligen vid återkomsten kärkomna gåfvor för hemmavarande barnen. — Dans och lekar omväxla, och solen går ned öfver folkets glädje. Qvinnorna hemta nu sina krukor, hvarefter skarorna skingras.

Påföljande dagen är en rengörelsedag. Med den hemförda sanden skuras både koppar- sten- och lagg-kärlden till den instundande helgen.

(Forts.)

N:19.

Da-la-ten-de lä--ter byg-ga sig ett skepp, Och Kö--nungen i

Dan--mark det Lör---tröt i kün--nen väl Da--la--bo Jons-son.

N:20.

Det vo-ro två vännar, två ä--de--ta barn, De bu-ro så hjerte--lig hog till kvar-

an. För ingen skull få ve-ta, och ingen skull få se, Att de vo-ro vännar bå--da.

N:21.

Och Ma--tin tillä hon gångar Allt lör här Moder sin, En sit--kesväf bar

Ma--tin up--på sin lät--ta arm. Allt me--dan kärleks--tä--gan den brinner.

N:22. *p*
Och' mins du hvad du lif-te mig, och' mins du hvad du sa---de, Och' när som vi'

so-do un--der him-melen den blå? Du lif-te, att du al-drig skulle svi-

ka, Och' li-ka-lutt sa' bjur' du till, att göra det än--då! Du lif-te, att du'

al-drig skulle svi-----ka, Och' li-ka-lutt sa' bjur' du till, att gö-ra' det ändå!

N:23. Tänker Dån, att ja' lör--lo-ra-dar, ja', Fast ja' Dån' gunst ej har? Nej, Dån' mast' vara' lör--

så-krå' derpa, så har' ä' an-nån'n' väd! Så sannt sun' ja' lin-nes vat-ten' u' vijn; så'

sannt' hart' Dån' vara' al-drd--kä---råsten' männ, som' undar him-må-tenn' lüns. Männ'

nä' jör' ja' lüka' lustu' u' glad, u' singlar lät-lä-rälla' rälla'--ra!

N:o 24.

ställen den fi-na, som so-ten mänd sji-na, som stjernorna blankas i sijn; Jag uit, of en
 Fin.

Flie-ka rätt är-lig och kär-leg uti denna vår tid; Allt om mig kunn til al--skogs blomma, om

du vo-re vän-nen min! Och al--dra-kä-re-stan min! För reda, reda rosor lör-gil-luude guldskrin.

N:o 26.

Och brö--den de löf-gas och marken är grön, kvar es--daste blomma hon ständt, så stön.

Westmuntland och Dalarna!

Litt. G.

Jag tror jag får bör-ja of-ver-ge, att sör-ja; last he-la världen står mig emot.
 Jag tror jag får bör-ja of-ver-ge, att sör-ja; Flie-kan hon bli-ver man-ter och snäll.

last--än en flie-ka gjorde min o-lyc-ka, der-för är jag vid godt mod.
 Fin, som en blom-ma vill hon till mig komma; Flie-kan vär--tar up--på mig.

Fåg--rin-gen den du bär på din kropp, den lif--var he-la kär--le-ken opp.
 Hjert-un-ge lit--la! här har du mej; Aldrig i världen svi--ker jag dig;

O--go-nen dina tär-ka och fi-na, löt--ter-na gå i dans.
 Intet ska du gråta Vi ska bli så si-ta, Iagg du den hand i min.

Förteckning öfver en samling af äldre Skildrier på Hesselby i Spånga Socken af Upland.

1. "**S. Ericus IX Rex Sveciæ Jedvardi filius. 1159.**"
Hel fig. Troligen från 1600:talet.
2. "**Ericus Kanuti filius R. S.**" 1210.
Hel fig. Från samma tid.
3. "**Ericus Lespe**" 1222.
Hel fig. Likaledes från 1600:talet.
4. "**Carolus Kanuti. R. S.**"
Hel fig. Från samma tid.
5. "**C. K. R. S.**" (*Konung Carl Knutsson, 1448*).
Bröststycke. Gammalt.
Alla dessa förmenas varit af Bondeslägten.
6. "**Philip Bonde, ætatis suæ 34. Anno 1588.**"
Bröststycke. Klädd i Burgundisk drägt. Kort, gult hår. Mörkblå, ganska uttrycksfulla, ögon.
Son af R. R. Amiralen Jöns Thordsson Bonde. Var vid år 1580 Hertig Carls Råd och Marskalk. Gift med Karin Bååt. "Af dem härstamma alla nu lefvande Bonde-Famillens Ättegrenar." Geneal. Tab. bl. Riddarh. Saml.) Död 1588.
7. "**Carl Bonde, ætatis suæ 66. Anno 1650.**"
Föreställd i Burgundisk drägt. Gult hår. Tvärskuret skägg.
Född 1581 † 1652. Son af föreg. Ph. Bonde. S. R. R. och President.
8. "**S. R. R. (Riksskattmästaren) Gustaf Bonde, 1672.**"
Född 1620 † 1667 i Hamburg *). Son af föreg. Carl Bonde.
9. "**Anna Christina Persdotter (1672) Natt och Dag.**"
Född 1530 † 1691 eller 1692. Dotter af Peder Nilsson Natt och dag. Gift med föreg. Gustaf Bonde **).
10. "**Grefve Carl Bonde, 1671.**"
Född 1648 † 1699. K. Råd och President. Son af föreg. Gustaf Bonde.
11. "**Grefve Carl Bonde 1651.**"
Densamme, aftagen vid fem års ålder.
12. "**Eleonora Margaretha Brahe, 1683.**"
Klädd i skär sidenklädning. — Mörka lockar. En mild blick.
Född 1672 † 1690. Dotter af Grefve Nils Brahe. Gift med föreg. Gr. Carl Bonde.

*) Jfr. Runa h. 1 sid. 62. **) Jfr. Runa l. c.

13. "*Grefvinnan Maria Gustafva Gyllenstjerna*, gift med R. R. Grefve Carl Bonde. Död 1736."
Bröststycke. Klädd i en enkel, hvit klädning. Det ligger ett skönt barns oskuld i detta hänförande ansigte.
Född 1672. Dotter af K. R. Grefve Christoffer Eriksson Gyllenstjerna. Hon var föreg. Gr. Carl Bondes andra fru.
14. "*Gustaf Bonde, æt. XX.*"
F. 1682 † 1764. S. R. R. Ups. Acad. Cancellor. Son af föreg. Gr. Carl Bonde.
Gr. Gustaf Bonde var en lärd man och stor befrämjare af svensk forn-kunskap. Han öfversatte sjelf från Isländska språket Hjalmters och Olvers, äfvensom Hrolf Krakes Saga och är känd såsom författare af flere antiqv.-hist. afhandlingar, deribland: "Om de fordna Konungar, Jarlar och Regenter, som uti gamla efterrättelser igenfinnas hafva regerat i Göta Riken, innan de med Svea eller Upsala Riket blefvo förenade (Stockh. 1758.)"
15. "*Nils Bonde, æt. XVII.*"
Född 1685 † 1760. Landshöfding i Södermanland. Broder till föreg. Gustaf Bonde.
16. "*Fröken Juliana Christina Bonde, ætatis 21.*"
Född 1684 † 1758. Dotter af Carl Gustafsson Bonde. Gift med GeneralMajoren J. A. Clodt.
17. "*Ulrica Bonde.*"
Taflan synes äga konstvärde. Vi skulle vilja förklara uttycket i den föreställas blick med det skönas uppenbarelse såsom ädelt.
Född 1688 (?) † 1724. Dotter af Carl Gustafsson Bonde. Gift med Öfversten Henric Falkenberg.
18. "*Grefve Axel Bonde, 1674.*"
Förestäld i rustning. Långt gult hår. En säker blick.
Född 1655 † 1675 i Frankrike.
19. "*R. R. (Amiralen) Grefve Nils Brahe.*"
Född 1633 † 1699. Son af Nils Abrahamsson Brahe, som dog 1632 af de i slaget vid Lutzen erhållna sår.
20. "*Grefvinnan Juliana Wrangel.*"
Dotter af Fältherren Carl Gustaf Wrangel. Gift med föreg. Amir. Gr. Nils Brahe.
21. "*Hedvig Sofia Baner.*"
Ett ganska täckt ansigte.
Född 1706 † 1780. Dotter af Friherre Johan Baner. Gift med Gr. Gustaf Ulf Bonde.
22. "*Fru (Beata) Rosenhane.*" *).
Klädd i hvit klädning med vida armar och framtill snörd medelst bjertroda band. Ett band af samma färg bildar ett diadem öfver pannan

*) Jfr. Runa h. 1 sid. 50 N:o 14.

- och slutar vid öronen i rika bandrosor. Vid venstra örat äro dessutom anbringade tvenne halfutslagna törnrosor.
- 23. "Grefvinnan Ulrica Brahe**, gift 1:a gången med Kammarherren Baron Lieven; 2:a gången med R. R. Gr. Gyllenstjerna. Död 1760."
Förestäld i en enkel klädning eller råck af skär färg, tillsnörd kring lifvet med bälte. Mörka ögon. Ganska vacker.
- 24. "Grefvinnan Kerstin Brahe**, gift med Baron och Hofmarskalken Hamilton. Död 1736."
Hvit klädning. En blomsterkrans öfver venstra axeln, nedgående öfver bröstet till midian.
- 25. "Nils Bjelke, 1727."**
Förestäld i ceremonidrägt.
Född 1705. Son af Presidenten Gr. Carl Gustaf Bjelke. Öfver gick år 1735 i Strassburg till Katholska läran. Senator af Rom. Död i Rom 1765 "Senatorn Gref Bjelke var ogement älskad af folket i Rom, som efter hans död samlade sig vid Capitolium, der han afled, och betygade med ängsliga åtbörder sin sorg" (Gezelii Biogr. Lex. d. 1. sid. 92.)
- 26. "Hedvig Sack 1727."**
Dotter af Öfv.Lieut. Carl Philip Sack. Gift med föreg. Nils Bjelke. Död i Stockholm 1760.
- 27. "Arvid Horn 1723."**
Förestäld i ceremonidrägt.
Född 1664 † 1742. S. R. R. och Cancellie-President.
- 28. "Margaretha Gyllenstjerna, 1723."**
"Ett rykte sade, att Grefve (Arvid) Horn var nog djerf att eftersträfva Prinsessan Ulrica Eleonoras hand, och genom henne kronan. Emedertid vederlade Horn dessa gissningar, i det han 1711 gifte sig med Margaretha Gyllenstjerna, dotter af R. R. m. m. Nils Gyllenstjerna." (Biogr. Lexic.)
- 29. "Grefvinnan Anna Catharina Mejerfeldt**, gift med R. R. Grefve Adam Horn. Död 1782."
Klädd i blå klädning. Stora vackra ögon.
Adam Horn var son af föreg. Arvid Horn.
- 30. "Comes de Frijtag, 1723."**
- 31. "Edela Bjelke, Conjux Comes Frijtag 1723."**
Förestäld i en skär klädning med korta armar. En rik blomsterkrans kring barmen. Ganska täck.
- 32. "R. R. Grefve Ernst Johan Creutz, 1728. Död 1752."**
Förestäld i ceremonidrägt.
Född i Åbo 1675.
- 33. "Ebba Margaretha Baner, 1728."**
Klädd i en ljusblå morgonrock, tillsnörd kring lifvet medelst ett gult bälte med spänne. — Ett uttrycksfullt ansigte.

- Dotter af R. R. och Fältmarskalken Friherre Gustaf Pedersson Baner och Märtha Oxenstjerna. Gift med föreg. Ernst Johan Creutz. Död 1736.
- 34.** "*Grefvinnan Eleonora Gustafva Bonde*, gift med (Lieuten. Friherre Sten Gabriel) Sture."
- Född 1746 † 1817 i Upsala. Dotter af Gr. Gustaf Carlsson Bonde.
- 35.** "*Grefvinnan Raventlou, född Althem, 1710.*"
- Ett vackert sydländskt ansigte. Stora uttrycksfulla ögon. Mörka lockar.
- 36.** *En skön flicka*, höjande på sina armar en korg med blomster. Sannolikt ett porträtt.
-

Anm. På Hesselby finnas, utom dessa skilderier, en mängd äldre Landskaps- Sjö- och Jagtstycken m. fl. — många af värde. — Å ett litet stycke, föreställande en orre, är följande antecknadt: "Denne orre är skuten på Eeknäs leek af Fröken Maria Elisabeth Bonde d. 27 April 1682." — Fröken Bonde (f. 1654 † 1736) var dotter af RiksSkattm. Friherre Gustaf Bonde.

R. Dybeck del.

J.F. Meyer lith.

SOTASKÄR.
(SÖDER-TÖRN.)

Sotaskür.

(Söder-Törn).

Det finnes af urkunderna, att i fordna dagar östra delen af Södermanland är vordet kalladt *Tör* eller *Tören*. Redan Thiodolfer *) nämner *Taur*, såsom det stället, der Konung Agne ljöt döden, och Sturleson **) säger detta ställe vara beläget "på östra sidan af Tören vester ut från Stocksund" ***). Namnet förekommer icke sällan i medeltidens handlingar, och synes till en början derunder inbegripits hela den trakt, som omgifves af Mälaren, Saltsjön och Mörkö- eller Telge-viken †), till dess tvenne till utsträckningen noga bestämda trakter, *Yfra Töör* och *Ythra Töör*, deraf uppstodo ††), hvilka kort derefter förekomma under benämningarna *Yfra Thörs Herade* och *Ytter Thörs Herade*, af hvilka det förra finnes hafva innefattat nuvarande Svartlösa och det sednare Sotholms härad.

Man har antagit, att ordet *tör*, eller, såsom det af ålder skrivits, *tåur* betyder ett berg eller fjell †††) och i följd deraf, att ifrågavarande trakt erhållit denna benämning af dess bergiga beskaffenhet. En annan gissning låter Tören hafva bekommit namnet deraf, "att våre förfäder, som aldräförst här i landet inkommit, hafva, då landet alltomkring Upsala och Sigtuna var fyllt och till boning upptagit, sist farit söder ut in emot Telje; och eftersom ättetalet *törnade* der upp, är ock den landsorten deraf kallad vorden Törne, ty törna nämnom vi der något återvänder, såsom *torne*, der Botten återvänder norr ut, och Torneby vid Skarfvens ända, och således jämväl *Törne*, der try folkländer söder ut återvända" †††).

Detta Tören — det nämnes nu Södertörn — äger till hela sin vidd lynnet af gammal skärgård och bebos af ett folk, som intill sednare tider bibehållit en märkbar skiljagthet i förhållande till närboende allmoge. Drag af egenheter i lynne, plägseder m. m. kunna ännu spåras hos landtfolket i de från hufvudstaden aflägsnare trakterna af Tören, särdeles i Sorunda och angränsande delar af kringliggande socknar. Men så är talet hos allmogen i hela Sotholm, att den fordom varit *allt ett*, och detta vittnesbörd i en saga skall icke ens den strängaste granskning jäfva. Det bor i dessa storartade dældtrakter ett mörkt, vackert

*) Ynglingasagan, Cap. 22. **) L. c.

***) "å austanverdum Taurinum vestr frå Stocksundi." Svenska öfversättarne hafva ej rätt förstått detta ställe, hvarom redan J. W. Brannius (Diss. de Paroecia Bränkyrka P. 1, pag. 3) och — efter honom, Geijer ("Sverige vid slutet af hedniska tiden," i Svea, h. XIII) meddelat upplysning.

†) Trakten nämnes af Rudbeck (Atl. T. 1, sid. 192) och flere öön *Tören*. Brannius, a. st. sid. 3 och 4, drager af ofvan intagna stället i Ynglingasagan en annan slutsats.

††) I bref och andra handlingar från medlet af 1200-talet nämnes blott *Tör*, men vid 1330 och derefter *Öfra* och *Ytra Tör*.

†††) Dalin, S. R. H. d. 1. sid. 17. Rudbeck, Atl. T. 1, sid. 392, m. fl.

*) Bureus, hos Palmköld. Jfr. Brannius l. c. sid. 6 och 7. Jacob Aall upplyser i sin förtjenstfulla Norska öfversättning af Konungasagorna, T. 1, sid. 16, att "Tauren betyder i det lappiske Sprog et Næs."

folk med reslig växt och uttrycksfull ansigtsbildning; dess tungomål är klart, uttalet kort och dertillmed godt, såsom ock folkets sinnelag *). Allmogen har sin egen, ganska vackra, klädedrägt, hvilken först nu begynner komma ur bruk, men som, enligt äldres intyg, ännu på 1700:talet varit allmän äfven i angränsande Öster- och Vester-Hanninge samt Ösmo socknar. I likhet med Vingåkraren, med hvilken Sorundaboen har flere gemensamma drag, träder denne ännu i brudstolen med piska under armen. Vi skole ock framdeles visa, att allmogen härstädes både sjunger och leker på sitt vis.

Landet är rikt på minnesmärken. Talrika flockar af grafvar sträcka sig från Ösmo, jemte hafskusten, genom Sorunda, Vester- och ÖsterHanninge socknar, äfvensom norr ut efter Mörkö- och Järnafjärdarna genom Grödinge, Södertelge och Salem socknar. I norra trakterna förekomma de sparsammare. I Tören kunna ännu i dag räknas 46 gamla ringmurar, hvaraf 9 finnas inom Sorunda socken, hvilken äfven äger största antalet af andra minnesmärken. Beträffande dessa fästens utsträckningar, förtjenar nämnas, att de i allmänhet följa vattenlederna, äfvensom sänkningar, hvilka fordom stått under vatten. Sålunda förekomma ganska många på stränderna vid Mörköfjärden, och man hör icke sällan omtalas, att dessa uppförts emot jättar, som haft sine tillhåll i likartade fästen gent öfver fjärden på Mörkön och motliggande socknar i Öknebo härad **). Men utom dessa befästade sträckningar förtjena största uppmärksamhet de talrika borgar, hvilka i de vattenrika skogstrakter, som följa gränsen mellan Svartlösa och Sotholms härad, allt ifrån N. Stutby i Sorunda till Näsby i Tyresö socken, blifvit uppförda. Deras närmare granskning hör icke till det ämne, hvilket vi denna gång föresatt oss.

Det är, såsom vi redan antydt, söder om den, tvifvelsutän åldriga, gränsen mellan *Yffra* och *Ythra Tören*, eller inom det nu mera så kallade Sotholms härad, som gamla minnesmärken talrikast förekomma. Vi äro denna gång betänkta, att fästa uppmärksamheten på den trakt deri, af hvilken, efter mångas förmenande, häradet är vordet benämndt, det är: den delen af Vesterhanninge socken, som ännu i dag — fast (såsom äfven fordom) bäst af skalder — kännes under namnet Sotaskär.

Bemålde VesterHanninge socken, hvilken sträcker sig efter Saltsjön och sålunda har på östra sidan om sig en mängd öar, holmar och skär, bär, såsom all Tören, äfven inom sig en gammal skärgårds kännetecken. Socknen slutar mot södern i ett näs, efter hvars östra sida sträcker sig den så kallade Bobecksfjärden, och som genom Landfjärden — en vik af omkring 1 fjerdingssvägs längd, hvilken följer näsets vestra sida — är skiljdt från Hammerstalandet — ett likartadt

*) Intet är mer utskriket än Sorundabondens trotsighet och öfverdåd "i fäl," d. v. s. under resor. De, hvilka icke "hemma-ve" lärt känna honom, hafva häraf kommit på falska tankar rörande hans sinnelag. Ingen är i sitt hus mer vänlig och säfflig än han. Men det är visst, att der han kommer i *oknugt lag*, så vet han att göra sig gällande, så, som hade han af gammalt ett egendomligt att upprätthålla och bevara. Sättet torde icke alltid kunna gillas, men man besinne, att han närmast har att skaffa med den genom-usla konungastadens inneväanare.

***) En hithörande sägen anföres redan af Andreas Adrinus (?) i hans berättelse från slutet af 1600:talet, kallad "Antiqviteterna i Sorunda socken," — Mct. i K. B. i Stockh.

näs i Ösmo socken. På förstnämnde näs, hvilket synbarligen varit i gammal tid fördeladt i minst tvänne skär eller holmar, ligger Häringe Sätessgård, hvars gamla namn (af *har* = klippa, grund) angifver traktens fordrna beskaffenhet *).

Nejderna kring denna Landfjärden**), hvilka skäligen kunna anses hafva utgjort det fordrna Sotaskär, höra till de skönaste i Södertörn. Då man från hafsidan (vi gå nu, såsom de gamle, vikingavägen) närmar sig fjärden, förete sig på båda sidor om det icke breda inloppet resliga berg, af hvilka det till höger, beläget på den såkallade Byholmen, en udde af Häringenäset, hvilken udde fordom varit omfluten af vatten, heter eller åtminstone på äldre kartor finnes upptaget under namnet *Stora näset*. Berget, som flerstädes har lodräta sidor, speglande sina mossslupna hallar i den oförlikneligt sköna Hansviken — en lemning af den nyss nämnda vattenleden — intager blott en del af den så kallade holmen. Denna finnes å den åberopade kartan benämnd "en udde af oduglig mark" — ett yttrande, hvilket väl numera saknar tillämpning, men som likväl icke torde höra förbises. Med undantag af sjelfva berget är väl denna täkt en af de bördigaste i trakten, men de här och der ur den icke djupa myllan framstående klippknallar visa, att stället varit i fordomtima ett skrofligt skär, hvilket ännu för 160 år sedan torde i någon mohn bibehållit sin sträfhets. Nu är engden — sommartid beskuggad af lummiga ekar och lindar — icke annat än en stor blomsterbädd. I bädden slumra tvänne trogna vänner. Det säges: här är Axels och Marias graf. — Barnen sätta tro dertill. Mörka alar stå öfver det förmenade hvilostället.

Den på venstra sidan om inloppet varande bergshöjden är det berygtade Fruberget. Detta, som står i en skog af ekar och granar, röjer flerstädes spår efter våldsamma krafter, hvilka en gång tagit i tu dermed. Famsnbreda skrämmor eller remnor i klippväggarna, lösryckta hållar, vräkt öfver hvarandra, äro märken deraf. Den dristige och vettlystne kan derföre genom mörka gångar, eller hålror, tränga till bergets inelfvor. En af hålorna är för sin rymlighet märklig. Endast få känna ingången; ännu färre söka den. Grottan står nemligen i ett ganska tvetydigt rygte, och hennes under utgöra ett lika kärt, som allmänt samtalsämne i orten. Enligt en, redan på 17 talet upptecknad, sägen skall vid den tid, då Christendomen infördes i landet, en Fru, som antagit den nya läran, härstädes dolt sig, men blifvit upptäckt genom en medhafv tupps galande, samt derefter, tillika med sina anhöriga, afdagatagen. — Gossen Jan i Sotholmen berättar, att då en dag Gröndalaren (mannen i Gröndal) var stadd i granskapet af berget, sysselsatt med såning, hafva till honom framkommit ur skogen två män, hvilka anmodat honom ledsaga sig till Frugrottan. Han efterkom ock deras begäran. Sedan de anländt till grottan, hade de två männen gått derin och försvunnit, hvarefter Gröndalarn, som stannat vid ingången, hört

*) Man har härleddt namnet af tyska ordet *häring* = strömming, men såsom oss synes, utan skäl. Jfr. Thersner, F. och N. Sverige, samt Forsslund, l. c.

**) Denna benämning förekommer först i sednare handlingar. I ett bref från 1460 nämnes *Häring* vid *Lamafjähl*, och på en karta i K. Landtm.Cont. — "Geometrisch Delination öfver Häringe Sätessgård med dess ägor, afmätt in Majo 1685 aff I Holm" — finnes den uptagen under namnet *Lambfjählen*. Namnet skulle kunna härledas af Isl. ordet *Lam* = fractura, debilitatio — detsamma som Sv. ordet lam, förlama.

dem från det inre af grottan ropa till honom: "sicks du? sicks du?" (ser du? ser du?), men på hvilket tilltal de af honom erhållit ett kort *nej*, det han, "för säkerhet skull," fäst med en ed. Han hade väl lyckligt och väl kommit derifrån, men kort derefter insjuknat. — Vanligen skall man, då de inre delarna af grottan sökas, mötas af hvinande slungstenar. Någon gång höres från detta innersta sprakning af eld, den man förmodar sakna sken, efter sådant alldrig förmärkes. — Sjelfva Bergrået eller Bergfrun träffas någon gång på kringliggande täkter. En man hade här i Kalkbergsängen — en dag "medan solen var som hetast" — lagt sig till hvila på en håll, samt insomnat. Då han vaknade (solen var då nedgången), stod Bergrået hardt när. Det var klädt i hvita kläder, och han tyckte sig se, att det log åt honom. Mannen menade derföre, att under vridningen i sömnen något af hans plagg råkat i olag, men fann vid efterseende, att så icke skett. Bergrået log åt honom andra och tredje resan, hvarefter det makligt återvände till berget, gick tre hvarf omkring detsamma och sluteligen derin. Mannen fann intet skäl att längre dröja på stället.

Från sundet mellan dessa berg, hvilkas sagor icke torde böra denna gång längre uppehålla oss, har man en icke vanlig utsigt öfver Landfjärden och dess omväxlande stränder. — Vi fortsatte färden. Till venster ligger Hammerstalandet, hvars låga, till en del med skog beväxta, täkter sakna minnesmärken *); till höger är det upphöjdare Häringelandet med sina resliga ättechögar. Nu upptäckes på samma sida Häringe Sätessgård, och man ser innan kort på en från landet utgående klippa, Trädgårdsberget kallad, några gråa murar. De benämnas *Sotsborg* och sägas vara lemningar efter ett fäste, som, i fordna dagar, en *röfvere* med det namnet *Sote* här skall uppfört.

Sjelfva klippan, som har en aflång utsträckning från norr till söder efter Häringelandet, från hvilket en obetydlig, gräsbeväxt, fördjupning skiljer den, äger vid 20 alnars höjd öfver vattenytan, men är ofvanpå ganska ojemn. De kvarstående murarna utgöra grunden till en aflångt fyrkantig byggnad med vidfogade runda torn, eller kanske rättare lägre hörnfästen — ett vid hvarje hörn. Murens längd, räknad mellan tornen, och efter yttre sidorna, utgör 38 alnar och bredden 16 alnar. De runda hörnbyggnadernas tvärdrag uppgår till 10½ alnar. Murarna synas ägt jemnt 3 alnars tjocklek, men de hvilka utgjort tornen hafva icke öfverstigit 6 kvarter. Höjden är ganska skiljagtig. I det hela öfverstiger den nu mera icke bergets, men såsom uppförda på sluttningen eller branterna deraf, äga murarnas yttre sidor på några, fast få, ställen, serdeles der klippan stupar i sjön, en höjd af tre alnar. På andra ställen finnes deremot knapt sten på sten. Murarna bestå af grofva, ohuggna gråstenar, sammanfogade med murbruk, hvilket med tiden så hårdnat, att smärre stycken deraf endast kunna med möda lossas. I sjelfva murbruket träffas i myckenhet smärre stycken af kol. De sakna helt och hållet tegel. Dock ses här och der inom dem smärre tegelstenar, fast till ett ringa antal. Inom murarna framstå flerstädes, mellan högar af tid efter annan hitfördt skräp, små bergknallar. Dock torde om platsen blefve rensad, åtminstone någon del af byggnadens fordna indelning kunna

*) En ganska vacker lemning efter en byggnad kallad St. Britas kloster, belägen icke långt från Hammersta, förtjenar beses.

finnas. Midt på östra muren förekomma några orediga tecken efter ingång till byggnaden, och har, efter hvad ännu kan skönjas, från denna en bro ledt öfver den omtalade fördjupningen till fasta landet *). — Så hafva vi funnit "Sots-borg."

Sote är ett i häfderna känt namn på en viking, hvilken vid Olof Skötkonungs tid skall uppehållit sig bland dessa skär och här stridt med norske Konungen Olof Haraldsson, sedermera *den helige* kallad. En Isländare har för året 1007 nedskrifvit följande anteckning derom: "Olafr fór i hernad. Orrosta Olofs Konungs oc Sota Vikings. Olafr Konungr var i Leginum i Svithiod" **). — Så säger Sturleson:

"Samma höst (1007) höll Olof ett slag vid Sotaskär med några Vikingar, hvilkas anförare hette Sote. Olof hade mycket färre folk, men större skep; han lade derföre sina skep mellan några blinda skär, så att vikingarna icke utan mycket besvär kunde lägga till dem; men på dem som kommo närmast kastade Olofs folk än-terhakar, drog dem till sig och gjorde så rent på dessa skep. Vikingarna måste då, sedan de mistat både folk och mycket gods, lägga ut; så säger Sigvater skald:

Långskeppet bar den unge
Furstefränden bort till sundet,
Och för Konungens vrede
Bäfvade sedan folket.
Ypperst han var af alla
Hjelten vid Sotaskär, då
Första gång i Öster
Ulfvens klor med blod han stänkte ***)."

Vidare om detta slag finnes näppeligen i fornhäfderna †). Folksäggen, som känner litet häraf, har föga att tillägga. Såsom nämndt är, uppgifver den de beskrifna murarna vara lemningar efter Sotes, eller, såsom allmogen säger, So-

*) Det berättas, att en mängd härifrån hemtad sten blifvit använd till uppförandet af byggnaden vid Häringe. Denna har *synes* sednare granskare vara byggd i 8:de eller 9:de århundradet. Jfr. N. V. Forsslunds Upl. af Tunelds Geografi.

***) Annal. Isl. Reg. ap. Langebeck. T. III, p. 37.

***) Ofvanstående utgör 5 Cap. af K. Olof Haraldssons Saga.

†) Man finner, att sednare häfdeteknare icke haft andra källor att tillgå, än de anförda. Icke destomindre äro deras berättelser om Sotaskär och Olof Haraldssons framfart derstädes nog skiljagtiga. Af Geyer, l. c. sid. 225, synes, som skulle, "nyss innan Olof Haraldsson med sina skepp lade in i Mälaren" han haft att i Södermanlands skärgård strida med flere, om icke med alla, "Södermanlands vikingar." Väl uppgifves enstädes, att Olof i skären vid Östergötland (!) "råkade en kapare-esquadre, hvars Commendeurer hette Thord och Sote, hvilken (esquadre) han gjorde sig mästare utaf, sedan den förre anföraren fallit, och den sednare blifvit tvungen att gifva sig "(efter hvad vi anført, öfverensstämmer icke folksäggen härmed), men att desse voro på den tiden de ende vikingar i Södermanland, är lika litet visadt, som att Olof här höll flere drabbningar, än den ifrågavarande. Jfr. J. Wildes Anm. till Pufend. hvarur ofvanstående, som grundar sig på ett ställe hos Torfæus (Hist. Norv.), är hemtadt. Rudbeck (Atl. T. I, s. 392 m. fl. st.) har åtskilligt att anföras om Sotaskär, anser det varit de forna Læstringernas hemvist och antager med flere andre, utan skäl, att det under längre tider varit ett tillhåll för vikingar. Detta är väl möjligt, men icke visadt.

ens borg. Landfjärden säges ock bestämdt vara den, på hvilken slaget skall förefallit. Soten blef — så är deras tal — af en Konung (namnet känna de icke) innestängd i fjärden eller viken på det sättet, att Konungen lade några skepp i sundet mellan bergen *Stora näset* och *Fruberget* *). Slaget föreföll i det inre af viken mellan Sotes borg och ett på föga afstånd derifrån beläget näs, der viken slutar, kalladt *Sotholmen*. Här synas vid lågt vatten tvänne skeppsvrak, af hvilka det ena uppgifves vara "Sotens gamla skrof, hvarpå han brände ner sig" **). Man tillägger, att Soten hade många *skatter*, dem han *der och hvar* i kringliggande *backar* nedgrof.

Det rum, som ännu i dag heter *Sotholm*, består, såsom förr är sagdt, af ett näs, hvilket ligger mellan de tvänne armar eller rättare bugter, som det inre af Landfjärden bildar. Detta näs, som fordomdags synbarligen varit omslutet, utgöres af ett temligen högt, med ekar och andra löfträd beväxt, berg, vid hvars östra rot är en hög, jemu, grästäkt, skild från berget genom en gammal graf, hvilken sträcker sig från det inre af bugten öfver en del af näset, och hvars botten nu mera till två alnar öfverstiger vattenytans vanliga höjd ***). Folket benämner denna täckt *Sotens trädgård* och säger, att han bott här, ja man utvisar en firsidig stensättning med sidor af nio alnars längd, belägen vid bergets östra sida mellan detta och grafven, hvilken stensättning skall utgjort grunden till hans boning. Stensättningar förekomma äfven på den delen af näset, som omslutes af grafven, men utgöra tvifvelsutän lemningar efter ett derstädes för flere år sedan befintligt Tegelslageri.

Hvad vi kunna säga, är, att denna udde, omgifven af mörka vatten och löfklädda höjder, hör till de skönaste ställen i trakten. En bördig jordmån uppammar här färgrika blomster, men deras doft går med friska hafsvindarna — vi vete icke hvart. Visst är, att den som här tillbringat en stilla sommarqväll, hört tvänne ljuslockiga barn från *Sotholm* föredraga den dikten om *Axel* och *Maria* (de peka på kullarna i södern och säga: der är grafven; och de veta icke huru de, på skalders vis, kasta blommor på den) och sett månan upprinna vid hafstrandens, samt sprida sitt sken öfver skogar och gångande vågor, han glömmet icke gerna stunden och stället. — Det hafve vi af en gammal saga, att i fordomtima *Hialmar* här tog afsked af sin *Ingeborg* och gick till haf. En tid der-efter sjöng han på *Samsö*, kämpande med döden:

Skildes jag nödigt
Från den fagra sång
Jungfruer sjöngo

Öster

*) Icke så långt derifrån är det så kallade *Olångssundet*, hvilket förmenats blifvit uppnämndt efter *K. Olof*. En vik längre i öster heter *Rams-* eller *Ransviken*, den der säges fått sitt namn efter *Rane*, *Olofs* fosterfader, hvilken tillstädesvar i slaget.

***) Ett tredje finnes vid östra stranden, omkring 30 famnar söder om *Sotes borg*. Att dessa vrak äga någon högre ålder är icke styrkt. "Det säges att de tillhört *Sothe*, hvilket är troligt, emedan (!) man vet att träd flere sekler bibehåller sig under vatten. De af *Kongl. Flottans Officerare*, som besett *stället*, anse dem likna de i sednare tider byggde galerer." *Forsslund*, l. c. D. I, sid. 396.

****) Spår efter nyare grafvar, äfvensom efter en trädgårds-anläggning finnes norr ut på näset i den sänkning, som förenar det med fasta landet. Icke långt därifrån är torpet *Sotholm*.

Öster vid Sota:
 Dref jag på resan,
 Skeppet gick fort,
 Som mäst det kunde
 Med trogna vänner.

Både Hjalmar, Ingeborg och Jungfruernas fagra sånger äro nu glömda.

På jordslutningen nedanför den bergsträckning, som följer fasta landet mot Sotaskär förekomma talrika grafvar. De sträcka sig härifrån genom Nora byars ägor till Fällbrunna, Sotinge och vidare, samt utgöra vanliga runda grafkullar. En af dem, belägen mellan Häringe och Nora, äger 70 alnars omkrets, men endast två alnars höjd. På ofvannämnda Häringenäset, söder ut från gården, äro de grafvar, hvilka vi sågo vid infarten i Landfjärden. De förtjena uppmärksamhet. Stället är upphöjdt. Man har här uppkastat kullar till ett antal af omkring fyratio. Två af dessa grafvar, uppförda der höjden är ansenligast, äro ättehögar. Den ena äger 60 alnars omkrets och öfver 3 alnars höjd; den andras omkrets uppgår till 50 alnar och höjden till $2\frac{1}{2}$ alnar. Högarna — den förstnämnda ligger norr om den andra — äro förenade medelst tvänne 6 alnar långa och på 3 alnars afstånd från hvarandra lagda rader af sten, mellan hvilka jordfyllning anbringats. Den norra högen har på sednare tiden blifvit skadad af skattsökare, hvilka sägas här funnit urnor, kohl och ben. Om uppgiften i afseende å fyndet, eller — om man så vill — skatterna, äger grund, måste dessa legat i närheten af högens rand, ty högens inelfvor äro icke ännu blottade. — Öster ut härifrån är, bland en myckenhet tätt vid hvarandra uppkastade grafvar, en märkelig kulle af 16 alnars omkrets, 6 alnars tvärdrag och $1\frac{1}{2}$ alns höjd. Kullen, hvilken i anseende till sitt läge på en berghäll, med tiden satt eller spridt sig, synes innesluta en firsidig kista af stenar, hvilkas öfre delar nu ligga i dagen. — I den obetydliga *sänka*, som skiljer dessa minnesmärken från ett söder ut varande kalt berg, äro åtskilliga stensättningar. Vi anmärke: en fylld stenkrets af 40 alnars omfång: en aflångt fyrkantig stensättning af 15 alnars längd mellan öster och vester, samt 22 alnars bredd. Den innesluter två ganska små kullar: en något mindre stensättning af samma skapnad, inneslutande två, på $\frac{1}{2}$ alns afstånd från hvarandra, resta stenar, hvardera af tre quarters höjd: en ganska vacker kiludd med inåt böjda, 16 alnar långa, sidor, i hvilkens midt är en sten af 3 quarters höjd. Från denna kiludd utgår i sydvest en märkelig *enkel rad* af skeppssättningar, i hvilken rad, äfven en och annan krets samt kiludd förekommer. Hvarpå denna skeppsråd kan hafva afseende, det måga andra säga.

Till dessa stensättningar komma några ovanligt stora fyrkanter m. fl. — Kringliggande höjder sakna minnesmärken. Men söder ut vid den så kallade Lastdalen är ett befästadt berg (för att tala med Ödman). Det är mörkt af en tjock skog och kan blott från ett ställe mellan tvänne klippor bestigas. Detta ställe har fordom varit spärradt med en grof mur, som ännu är att se. — Det berättas, att i fordna dagar en fru, som bott på Häringe, dragit, jemte sin tjenare, i en prägtig vagn hit till berget. Ankomne till bergväggen, skall frun befallt tjenaren att afstiga, samt gå in i berget och utbära de skatter, hvilka der skulle finnas. Tjenaren säges efterkommit befallningen och begifvit sig in i berget, der

han i en stor sal funnit Jättefrun insomnad på ett *guldtäcke*. Han hade nu börjat bära ur berget skatterna; och då han andra resan utkom med de sista dyrbarheterna, skall han yttrat till frun, hvilken ännu satt i vagnen: "nu finnes derinne intet, utom det guldtäcke, hvarpå Bergfrun såfver; men detta tör jag ej komma vid." Frun hade då sagt, att hon måste hafva äfven detta, hvar- efter hon framtagit ett långt snöre, hvars ena ända hon bundit omkring tjena- rens venstra fot, samt den andra om sin arm. Då nu tjeneren tredje gången in- kom i berget och fattade i guldtäcket, kunde han icke mer skilja händerna från täcket, eller röra sig. Snöret brast ock i detsamma och berget föll tillsammans. Frun drog dädan med skatterna, men tjeneren syntes alldrig mer.

Hvad till Sotaskär och dess äldre minnen hör, är härmed sagdt. De många sägner, som, utom de anförda, äro gängse bland Sotaskärskarlarna, hvälfva sig kring sednare tilldragelser. I synnerhet är den bekanta, så kallade, Ryssflykten, här och på öarna i Skären, ett ämne, hvarvid folket gerna uppehåller sig och som tvifvelsutan bringat i förgätenhet flere äldre sägner. Berättelserna om denna Ryssflykt utgöra en egen märklig sagokrets. Vi vilje sluta vår afhandling med en af dem.

Vid Ryssflykten, i början af 1700:talet, bodde på Häringe en adelig jungfru, hvars fader, ägaren af gården, var bortrest. Jungfrun vaknade en morgon och saknade sina tjenare. Kort derefter fick hon se en af de närmaste byarna stå i brand. Hon kunde nu förstå hvad å färde var. Upptäckte ock i detsamma fienden, hvarföre hon hopsamlade dyrbarheterna af guld och silfver, tillstängde slottets portar, ka- stade nycklarna i sjön, samt skyndade med skatterna till en båt, på hvilken hon begaf sig ut på sjön, der hon snart upptäckte sina på flykten stadda tjenare. Men som hon ej kunde hinna dem, satte hon i land på en liten holme och bar skatterna i land. Fienden hade emedlertid sprängt portarna till slottet, men funno deri intet af större värde, som de kunde medtaga. Från slottet upptäckte de likväl den unga flyktingen, den de eftersatte och slutligen funno i ett på hol- men befintligt högt träd, i hvilket hon uppstigit. Den arma nedrycktes till mar- ken och befalldes upptäcka skatterna. Men då hon vägrade efterkomma det, blef hon ihjelslagen. Hufvudet fästades såsom ett segertecken på en lång stäng, hvil- ken nedsattes i ett stort rör af sten. — Jungfruhufvud, en holme utanför Sota- skär, på hvilken holme detta skall skett, säges deraf fått sitt namn. Röret fin- nes der än i dag och stängen skall ännu i slutet af 1700:tales stått i detsamma. Tjenarne, hvilka förstuckit sig på en annan närbelägen holme, undgingo der fi- endens våld. Holmen heter deraf Fredsholmen.

Berättelse om anställd undersökning af några ättehögar uti Nafverstad Pastoral af Bohus Län.

(Pl. 2).

Norr om Nafverstad kyrka, på den ljunghed, som sträcker sig mot Östad gästgifvaregård, finnas kringströdda 70, dels runda, dels aflånga ättohögar, hvilka äro i saknad af alla vårdprydnader *). Af de förra utmärka sig särdeles tvenne: ”Kongs- och Drottninghögarne,” hvardera med en omkrets af 180 fot och lodrät höjd af 12 fot. Af de sednare äga de fleste från 30 till 60 fots längd, 10 till 15 fots bredd och 2 till 5 fots höjd **). — Traditionen förmäler, att i fornda dagar en mängd Skottar, efter att hafva landstigit vid Grebystad i Tanum socken, företagit ett plundringståg upp åt Bullaren och här blifvit nederlagde af ortens Småkonungar, samt jordade i dessa högar ***). Resultaten af gjorda undersökningar leda dock till den förmodan, att här snarare bör sökas en vanlig begravningsplats, än en valplats — kanske bådadera.

Vid undersökningen af de aflånga ättohögarna observerade jag följande:

1:o. Att dessa högar voro bildade af omsorgsfullt hopfogade stenrösen, hvilka upptogo $\frac{1}{2}$ till $\frac{3}{4}$ af högarnes längd och lika mycket af bredden. Fyllnaden bestod af sand och hvit lera samt öfverst af ett tjockt lager af matjord. Blott en enda saknade rös.

2:o. Under röset var alltid utbredt ett ask-lager af skiljagtig tjocklek, blandadt med bensmulor och stundom med förvittrade stycken af s. k. kopparblandning.

3:o. Någon ensam urna fanns alldrig, utan alltid tvenne tillsammans — en större, illa arbetad, af obränd lera och i saknad af så väl öron, som prydnader; en mindre af bränd lera, omsorgsfullt arbetad, försedd med ett öra och med inritade prydnader af rät- och kroklinier, samt punkter (se figg. 1 och 2). Urnorna af det sednare slaget ägde en så fullkomlig likhet med hvarandra, så väl till form, som storlek, att man skulle kunna tro dem vara förfärdigade af samma hand. De skiljde sig blott genom någon olikhet i afseende å de på dem anbragta ornamenten.

4:o. Urnorna saknade i allmänhet betäckning och innehöllo en sammanpackad, fast, massa af brända ben, hvilka benlemningar tydligen utvisade, att de tillhört personer af olika åldrar. Ben — enligt en Läkares utsago — tillhöriga individer af 10 till 12 år, voro icke sällsynta. — Anmärktes ock, att de större urnorna voro ända till brädden — de mindre blott till hälften — fyllda med detta

*) Flere dylika förekomma icke långt derifrån på utmarken mellan gårdarne Skakkestad och Korungeröd.

***) Å hemmanet NorrSäms ägor, äfven i Nafverstad socken, förekomma tvänne ovala högar, af hvilka den ena har en längd af öfver 120 fot och en slutningshöjd af 16 fot. De äro dessutom allmänna i Bullarens, Tanums och Wette samt äfven i Qville härad af Bohus län; förekomma någongång i medlersta Halland, der de kallas *Jättegrovvar*, men lära på andra ställen i Sverige vara nog sällsynta. I Danmark och Norrige, der de finnas i stor mängd, kallas de ”*Skibshøje*.”

****) Jfr. min Bohus Läns Historia, d. I, sidd. 10—11. (Sedn. anm. af Förf.).

ämne. De lemningar af metallarbeten, som i dessa högar förekommo, funnos aldrig uti, utan bredvid eller under urnorna.

Sedan innanröret uti en välformad oval hög med mycken varsamhet blifvit aftäckt, fanns detta bilda en människofigur, liggande med hufvudet mot nordost (se fig. 17). Bröstets största upphöjning öfversteg jordytan och bildade en ätthäll. Under den stora klumpformiga sten, hvilken betecknade bildens hufvud, förmärktes i den underliggande askbädden en grön rand af 3 tumms bredd och en fots längd, med några behållna bitar af vanlig s. k. kopparblandning. Troligen var denna en lemning efter ett vapen. I bildens hjerta stodo tvänne urnor, den ena vanlig (såsom fig. 2), fylld med ben; den andra (fig. 3) liten, prydd med i rader gående punkter och innehållande endast få fragmenter af en hufvudskål, jemte en armpipa. — (Hufvudet och armen: tankens och handlingens organer.) — Ett rös, så lagdt, som detta, ägde ock en annan aflång hög.

En dylik hög gör ett undantag från de ofvan uppgifna allmänna jagttagelserna om dessa grafvar. Den saknade både rös och askvårdar och förvarade i sin norra ända två urnor, sådana, som figg. 1 och 2, och i sin södra tre urnor, af hvilka en, som stod under de andra, var illa arbetad och täckt med en sten-flis. Bredvid denna urna lågo förrostade jernstycken, hvilka tyckes hafva utgjort en krökt dolk eller knif, hvartill slutes af den behållna spetsen, äfvensom af det krumma mellanstycket. Uti den ena af de tvenne urnor, hvilka stodo ofvan på den sistnämnda, var en mindre urna (fig. 4) inträngd på det sätt, att dess botten vette uppåt, och befanns denna alldeles tom, men ägde inuti på botten en svart anlöpning. Att något varit i denna urna förvaradt är utom allt tvifvel; sannolikt någon köttig, obränd del af liket — kanske hjertat.

Uti tvenne grafhögar saknades urnor, men benmassornes form ådagalade, att de varit inneslutna uti dylika af träd, eller annat ämne, hvilket i jorden förvittrat, utan att lemna annat spår efter sig. Ofvanpå dessa bensamlingar lågo trekantiga rimsor af ett svart löst ämne, hvilket, lagdt på kohleld, eller antändt — då det brinner med klar låga — sprider en stark välukt *). Otvifvelaktigt är detta hartz en oförbränd öfverlevfa af å bålet kastadt rökverk, ehuru vi ej, mig vetterligt, i våra urkunder finna stöd för antagandet, att dylikt nyttjades vid likens förbrännande. Man har ansett detta ämne vara ett hartzkitt, begagnadt till stenvapens fästande i deras skaft — en förmodan, hvars origtighet inses deraf, att den grift, uti hvilken detta anträffades, alldeles icke kan hafva tillhört urinneväranne, äfvensom — detta oafsedt — deraf, att i den grafhög, der ifrågasvarande ämne fanns, något verktyg af sten eller metall, till hvilkets fästande vid sitt skaft det skulle varit användt, icke kunde upptäckas. Dylik rökelse träffades äfven uti en rund ättekulle, men tycktes vara af ett finare slag. Qvantiteten var högst ringa. Allt det funna ägde samma trekantiga form, upphöjda ränder på två, och ojemn urgröpning å den tredje sidan, samt tycktes hafva efter tillverkningen blifvit gjutet i en, uti ett trädstycke utskuren, vinklig ränna **).

*) Herr Prof. m. m. Friherre Berzelius har benäget upplyst, att detta är hartz, men hvilket af tiden blifvit så förändradt, att numera icke kan finnas till hvad art af detta ämne det ursprungligen hört.

**) Jfr. Sjöborgs Nomenklatur, sid. 98.

Uti en annan, likaledes aflång, grifthög träffades ofvan i röset en mindre spjutspets af jern (fig. 8), måhända ditkommen i sednare tider, samt på botten i askvården fragmenter af ett kopparspänne, hvilka, hopsatta, visa fig. 9, äfvensom ett annat, till obestämdt bruk (fig. 10).

I de runda grafkullarne, till hvilkas beskrifning jag nu öfvergår, funnos, likasom uti de aflånga, nästan alltid tvenne urnor tillsammans, sådane, som figg. 1 och 2.

Den orubbade delen af ofvannämnda Drottninghögens ovanligt stora innanröse, var starkt och väl hopfogad och skyddade en rymlig, från fyllning af mull alldeles fri, askvård, hvilken förmedelst en tunn hälla var afdelad uti tvenne rum. Två urnor (lika figg. 1 och 2) stodo uti det ena af dessa rum, menderas innehåll var af föga märkvärdighet, då man undantager en välformad, fyllig människotand af vanlig storlek, samt ett par väl gjorda spikar af koppar. Uti askvårdens inre rum anträffades först en utmärkt vacker grafurna med fyra öron (fig. 5), hvilken icke, såsom vanligt, stod, utan var stjelpt öfver en ben-massa. Bredvid denna stod en annan — sådan, som fig. 1 — hvilken, till ett slags betäckning öfver sitt innehåll, hade en söndrig urna, försedd med inpressade (icke inritade) prydnader (fig. 6) och bestående af ett hvitgrått, starkt glittrande, fast ämne. Den måste redan söndrig blifvit ditsatt, emedan de felande bitarna hvarken funnos i den andra urnan, eller i den från fyllning fria askvården. — Vid förbränningen af de lik, hvilkas kvarlevor här funnos förvarade, hade elden varit så stark, att den af sanden och askan bildat en glasartad massa, uti hvilken små benskärfvor voro inneslutna, jemte några få silfverkorn af sparfhagels storlek och form — sannolikt droppar af ett försmäldt smycke. Dessutom påträffades stycken af en ben-kam, med afbrutna tänder, uti hvilken qvarsutto tvenne små nitade kopparnaglar (fig. 13). Dessa naglar, tillika med den å ömse sidor af kammen befintliga fals, bevisa att denna kam varit inpassad i ett skaft eller rygg af träd, eller annat ämne, som af elden eller jorden förtärts. Detta fynd, jemte högens traditionella benämning, lägger i dagen, att den urna, hvilken innehöll det här beskrifna fyndet, förvarade askan efter en qvinna.

Den bredvid denna graf liggande Kongshögen är af skattgräfvare genomskuren och visar en askvård, bildad af, mot hvarandra, resta klippstycken och af den storlek, att en menniska kan rymmas deri.

En mindre grafkulle, alldeles förstörd, var uppkastad omkring en jordfast sten, hvilken hade bildat en ätthäll. Askvården var borttagen, men vid undersökning i gruset påfanns den förutnämnda rökelsen (se ofvan), tillika med fragmenter af ett kopparspänne, hvilket synes hafva varit väl arbetadt (Fig. 11)*. En annan kulle, likasom den sistnämnda, uppförd kring en bergknatte, innehöll den urna, som finnes aftecknad under N:t 2, äfvensom ett kopparspänne (fig. 12), samt fragmenter af en benkam af samma utseende, som den ofvan beskrifna. — I en icke obetydlig hög förvarades inom en omsorgsfullt hopsatt askvård en sällsamhet, nemligen några hästtänder, öfver hvilka högen blifvit uppkastad, emedan i densamma hvarken urnor eller ben funnos: — endast några kohl och helt

*) Vid gården Wal i Tanum socken och härad äro funna fragmenter af ett dylikt spänne, som likväl synes hafva varit något större.

obetydligt af ett löst, gult ämne, liknande gulochra. Detta, som var sandfritt och lätt, löstes icke af eld. — Jag anställde prof dermed för att utröna om ämnet kunde vara af enahanda beskaffenhet med det, hvilket fanns i den s. k. Fa-gras graf uti Grimethon i Halland *).

Slutligen får jag nämna, att dessa ofvanbeskrifna, jemte öfriga af mig öppnade, högar, med få undantag, voro förut rubbade, dock icke så, att ju en undersökning i dem, med hopp om framgång, kunde företagas, hvarföre jag icke drog i betänkande, att af dessa halft förstörda monumenter, hvilka dessutom snart för odlarens hacka helt och hållet försvinna, bevara hvad, som bevaras kunde, nemligen kännedomen om deras innehåll, den jag ock nu uppenbarat.

Tillägg.

Uti en till hemmanet Musland hörande hästhage, äfven i Nafverstad socken, finnes ock en större samling ättehögar, alla runda, hvilkas ålder, att döma af de i dem gjorda fynd af jern, icke kan vara så hög, som de ofvan beskrifnes. — Folksagan utvisar här platsen för ett fältslag och styrkes i sin utsago af den omständighet, att dessa griftkullar äro med synbar hast ihopförda och sakna både innanrösen och askvårdar, ja äfven urnor. — En tjock askbädd, i hvilken ligga en mängd bensmulor och några förrostade jernbitar, är det enda, som uti dem påträffas. Blott i den största af dessa högar fanns en urna af tälgsten, hvilken varit försedd med öron af jern (fig. 18) och som, i likhet med urnan under Nr 5, var hvälfd öfver en askhög, samt belägen, icke på högens botten, utan i dess midt. Jag anser denna urna hafva varit ett kok-kärl, eller något annat husgeråd, som i hast blifvit tillgripet och begagnadt på sätt omfördt är. Hon förvaras i min samling af fornsaker **).

Fig. 14, 15 och 16 föreställa fornsaker, alla tre funna i en ättekulle å hemmanet Svartviks ägor på Tjörn. En tillfällighet föranledde deras upptäckt i den till stor del redan utkörda högen. Af dessa föreställer fig. 14 en liten flaska af bläddrigt glas, hvilken stod upprätt i askan, öfverst i urnan. — Jag vågar väl ej med Professor Sjöborg framkomma med den gissning, att "urnæ lacrymales" varit kända eller nyttjade af våra forntida damer här i Norden; likväl slutar jag af detta lilla, ytterst sällsynta, kärils upprätta ställning och omsorgsfulla förvaring, att det innehållit ett flytande ämne, då det i grafven insattes. — Fig. 15 är en genomborrad sten af det slag, hvilket Hr Prof. Nilsson

*) Se Bexells Hallands Beskrifning I del., sid. 592.

***) Denna art af urnor — om de böra så benämnas — äro högst sällsynta; och lärer, enligt en trovärdig persons intyg, i de Danska Museerna icke någon sådan finnas. Tvenne alldeles dylika äro emedlertid funna i Skee socken af Wette härad, och båda dessa stodo, i likhet med den, som fanns vid Musland, *stjelpa öfver* benmassan. Den ene af dessa stenurnor fanns i en ättehög på gården Skärje och nyttjades ett års tid af en målare till oljökning, till dess den inköptes af Danske Archæologen Hr Candidat Worsaae, som förlidne sommar gjorde en resa genom dessa trakter.

("Nordens Urinvånare") anser hafva blifvit begagnadt till knappar. Att den ifrågavarande blifvit nyttjad såsom amulet, håller jag icke otroligt *).

Fig. 16 visar ett stycke af kopparblandning, liknande ett ormhufvud och funnet i samma urna, som ofvannämnda flaska och knapp. Jag har aftecknat densamma emedan det äger intryckta figurer, liknande runan *Ur*, utan att likväl påstå, att de bestämdt äro denna. Ett hvitt glänsande stycke af okänt ämne, hvilket i brottet ej var olik porcelain, fanns ock i botten af denna hög, *under* urnan.

Urnan under N:et 7 är äfven funnen vid Svartvik. Hon är märkvärdig för sin litenhet.

Svartvik äger på detta ställe omkring 80 ättekullar, och anmärkningsvärdt är, att af desse finnas flere på icke större höjd öfver hafsytan, än 10 eller 14 fot. Förhållandet tyckes således motsäga den förmenade landhöjningen i Bohus län. I Lyse socken på Stångenäs träffas ättekullar, belägna endast 6—8 fot öfver hafsytan.

Uddevalla och Bro Prestgård den 1 Februari 1842.

Axel Emanuel Holmberg.

Pastors-Adjunct.

*) Det hörer icke till sällsyntheterna, att påträffa dylika tillsammans med jern och bronz i grafurnor; tvertom har man funnit sådana på alla ställen, der den Germanniska folkstammen haft sina bostäder. Allt efter den olika storlek dessa stenar äga har man ansett dem varit bestämda till de mest olika ändamål. Så har man gissat, att de nyttjats till knappar, nät-sänken, tvinn- eller spinn-redskap, slungstenar, eller amuleter. Den sistnämnda gissningen synes vara den sannolikaste, serdeles som i fornsagorna ofta förmäles om Sten-amuleter, under namn af *Segerstenar*, *Lifstenar* m. m., hvilka antingen infattades i svärdsfästet, eller i hjelmen, eller buros omkring halsen och uti pungar. Jag torde framdeles återkomma till detta ämne, och hänvisar emedlertid till *Urdas 1:a Bands 1:a häfte*, hvarest man finner en utförd afhandling om en dylik antiqvit, som den här omnämnda.

Förklaring öfver figg. å Pl. N:o 1.

- Fig. 1. Solviks borg, sid. 15.
„ 2. Borg vid Kalkudden, sid. 26.
„ 3. Årby borg, sid. 27.
„ 4. Domare-krets vid Emaus, sid. 2.
„ 5. Grundritning af samma stensättning.
„ 6. Kiludd vid Emaus, sid. 2.
„ 7. Sten med fördjupningar vid Malma, sid. 3.
„ 8. Krets på Badelunda ås, sid. 5.
„ 9. Grafhögar på Väsby ägor, sid. 12.
„ 10. Grafminnesmärken på Hernön, sidd. 23—24.
„ 11. Kiludd på Hernön, sidd. 24—25.
„ 12. Stensättning vid Edsala, sid. 27.

STOCKHOLM, 1843.

TRYCKT HOS P. A. NORSTEDT & SÖNER,
Kongl. Boktryckare.

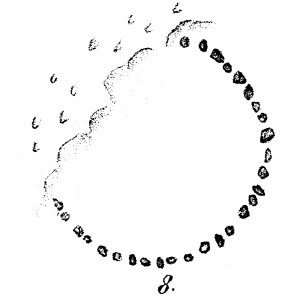
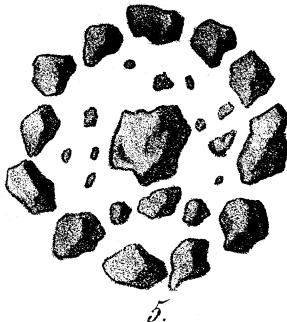
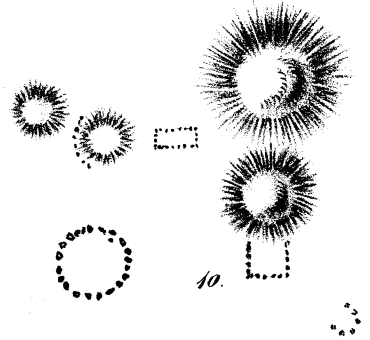
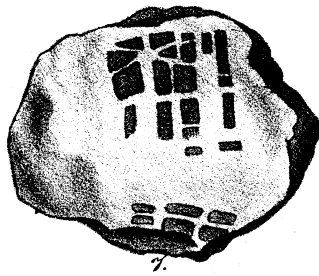
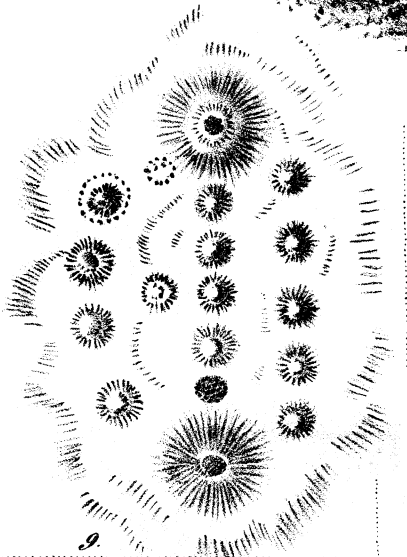
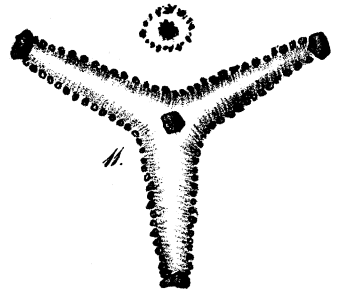
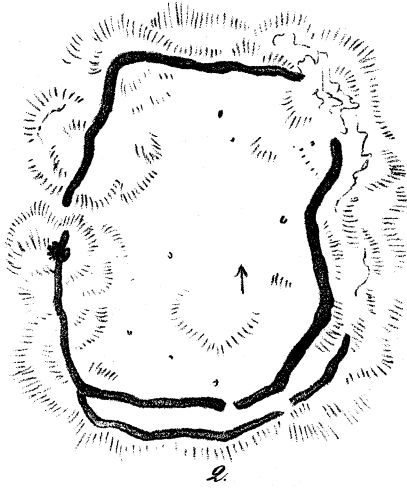
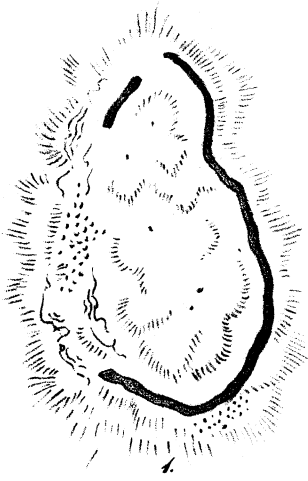
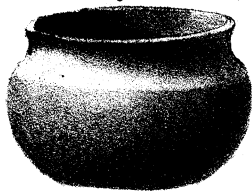
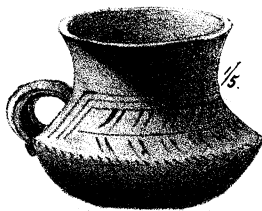

Fig. 1.

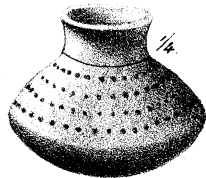
1/8-1/10.

2.

3.

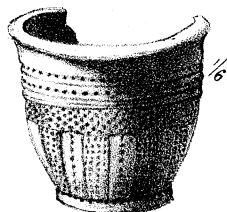
4.

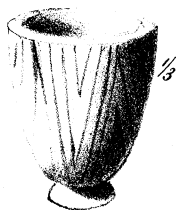
5.

6.

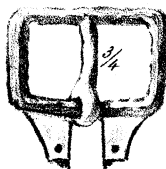
7.

8.

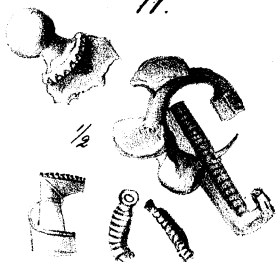
9.

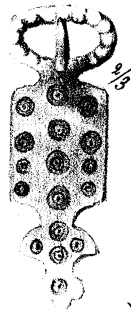
10.

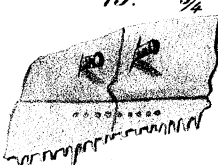
11.

12.

13.

14.

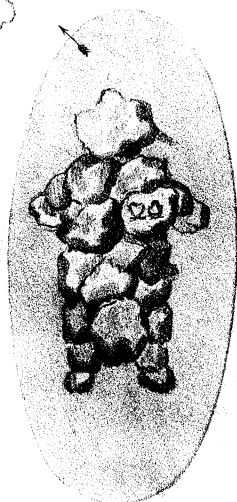
16.

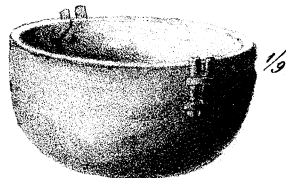
15.

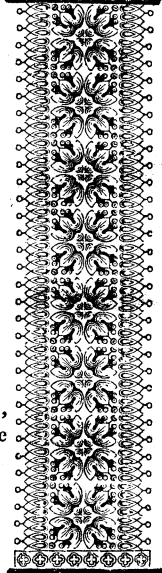
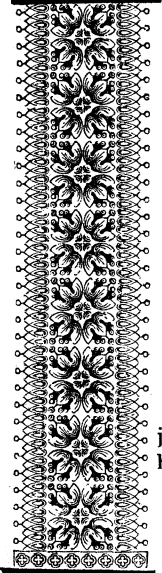
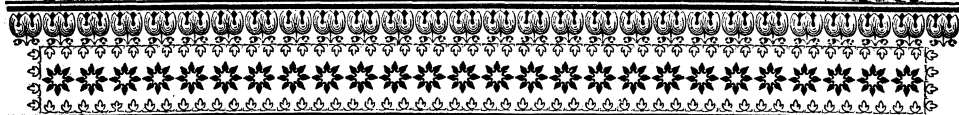
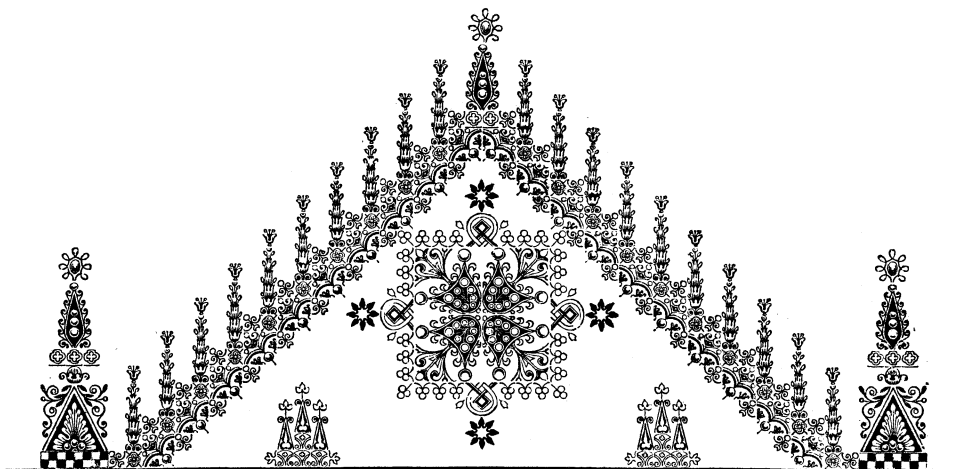

17.

18.

Pris: 1 R:dr 40 sk. Banko.

De tryckfel, som kunna förefinnas i detta häfte, skola, jemte de i föregående häftena, anmärkas och rättas i 4:de häftet, hvarmed 1:sta delen af Runa slutas.

